

Vrzeli v znanju, potrebe po raziskavah ter predlogi za izboljšanje upravljanja območij Natura 2000 na področju kmetijstva

V okviru projekta:

LIFE integrirani projekt za okrepljeno upravljanje Nature 2000
v Sloveniji (LIFE17 IPE/SI/000011, LIFE-IP NATURA.SI)

Akcija A.4.1

NASLOV: Vrzeli v znanju, potrebe po raziskavah ter predlogi za
izboljšanje upravljanja območij Natura 2000 na področju
kmetijstva

PROJEKT: LIFE integrirani projekt za okrepljeno upravljanje Nature 2000
v Sloveniji

AKRONIM PROJEKTA: LIFE-IP NATURA.SI

ŠTEVILKA PROJEKTA: LIFE17 IPE/SI/000011

PROJEKTNA

AKTIVNOST: Akcija A.4.1

IZDELOVALEC: **Zavod Republike Slovenije za varstvo narave (ZRSVN)**
Avtor (avtorji) / Author: **Primož Glogovčan, mag. Mateja Žvikart**
(ZRSVN)

Soavtorji (Co-authors): **Nino Kirbiš (MKGP), dr. Ida Jelenko**
Turinek (MOP), Matevž Močnik Grčar (KGZS)

KRAJ IN DATUM: Ljubljana, marec 2022

ZAHVALA

Zahvaljujemo se vsem, ki so kakorkoli prispevali k pripravi tega dokumenta:

Jelka Brdnik, Petra Korenak (KGZ Zavod Ptuj), Tamara Karlo, Eva Langerholc, Vinko Treven (ZRSVN), Jože Vončina, Elena Štendler (KGZ Zavod Nova Gorica), dr. Matjaž Bedjanič (NIB), Barbara Zakšek, Marijan Govedič (CKFF), dr. Valerija Zakšek (UNI LJ, BF), Anton Zavodnik (KGZ Lj), Vesna Čuček (KGZ Zavod Celje), Zita Flisar Novak (KGZ Zavod Murska Sobota), dr. Dušica Majer (KGZS)

KAZALO

1. UVOD	8
2. POTREBE PO RAZISKAVAH IN VRZELI V ZNANJU NA PODROČJU RASTLINSKIH IN ŽIVALSKIH VRST TER HABITATNIH TIPOV, KI SO VEZANI NA KMETIJSKO KRAJINO	9
2.1. Ocena trenutnega stanja vrst/HT v kmetijski krajini.....	9
2.2. Potrebe po raziskavah in vrzeli v znanju	9
2.2.1. Pregled izhodiščnega stanja in vzpostavitev ter izvajanje monitoringov stanja vrst/HT .	10
2.2.2. Študije primerne upravljanja in monitoringi učinkov izvedenih naravovarstvenih ukrepov ter njihovo vrednotenje	10
2.2.4. Raziskave pomena struktur/elementov kmetijske krajine (npr. mejice, suhozidi, kali) ...	11
2.2.5. Dodatne raziskave vrst (npr. poglobljene raziskave ekologije posameznih vrst, testiranje novih načinov monitoringov idr.).....	11
3. POTREBE PO NADGRADNJI NARAVOVARSTVENIH UKREPOV V KMETIJSTVU	11
3.1. Implementacija – trenutne težave.....	11
3.1.1. Pregled relevantnih podatkov po posameznih službah	11
3.1.2. Nadaljevanje obstoječih (že potekajočih) monitoringov in njihova posodobitev	12
3.1.3. Nadgradnja obstoječih monitoringov z zbiranjem upravljavskih podatkov	12
3.1.4. Uvedba in izvajanje monitoringa območij.....	12
3.1.5. Uporaba satelitskih posnetkov.....	12
3.1.6. Metodologija vrednotenja učinkov ukrepov skupne kmetijske politike (SKP).....	13
3.1.7. Uvedba novih/dodatnih ukrepov	13
3.1.8. Fleksibilnost ukrepov	13
3.1.9. Spremljanje izvajanja ukrepov	14
3.1.10. Razmejitev ukrepa za varstvo travnikov	14
3.1.11. Ustreznejše varstvo krajinskih značilnosti	14
3.1.12. Oblikovanje in izvajanje ukrepov izven območij Natura 2000.....	15
3.1.13. Finančna podprtost travniškim površinam	15
3.1.14. Zaustavitev trenda zaraščanja kmetijskih zemljišč.....	15
3.1.15. Priprava celovitega pregleda stanja mokrišč v Sloveniji.....	15
3.1.16. Iskanje tehnoloških rešitev	15
3.1.17. Dodatne raziskave.....	16
3.1.18. Pomanjkanje znanja in dopolnitev zakonodaje na področju podnebnih sprememb, izpustov toplogrednih plinov in širjenja invazivnih tujerodnih vrst (ITV)	16
3.2. Načrtovanje, izvajanje, financiranje.....	16
3.2.1 Pomanjkanje podatkov iz meritev dejanskih vplivov izvajanja KOPOP operacij na preprečevanje in zmanjšanje podnebnih sprememb, izboljšanje stanja zraka, tal in vode ter vpliv na ohranjanje prehranske varnosti ljudi	16
3.2.2. Zadostno financiranje.....	16

3.2.3. Možnost uveljavljanja izjem.....	17
3.2.4. Urejen odnos lastnik/najemnik.....	17
3.2.5. Kadrovska okrepitev ZRSVN in JSKS.....	17
3.2.6. Izboljšano sektorsko sodelovanje	18
3.2.7. Evidentiranje mnenj v okviru individualnega svetovanja	18
3.2.8. Kontrolni sistem.....	19
3.2.9. Promocija, komunikacija in izobraževanje	19
3.2.10. Prevetriti sistem izobraževanj.....	20
3.2.11. Reden (kontinuiran) proces izobraževanj strokovnega kadra	22
3.2.12. Okrepljeno razumevanje pomena prilagojenih kmetijskih praks (za vse nivoje – kmete, JSKS, potrošnike).....	23
3.2.13. Promocija izdelkov iz Natura 2000 območij.....	23
3.2.14. Okrepljen prenos znanja in dobrih praks	24
3.2.15. Članki in ostalo izobraževalno/promocijsko gradivo	24
4. ZAKLJUČEK.....	25
5. VIRI in LITERATURA.....	26

SEZNAM UPORABLJENIH OKRAJŠAV

ARSKTRP	Agencija Republike Slovenije za kmetijske trge in razvoj podeželja
HAB	Operacija Posebni traviščni habitati
Direktiva o habitatih	DIREKTIVA SVETA 92/43/EGS z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst
Direktiva o pticah	Direktiva 2009/147/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 30. novembra 2009 o ohranjanju prosto živečih ptic
FFS	Fitofarmaceutvska sredstva
GERK	Grafična enota rabe zemljišč kmetijskega gospodarstva
HT	Habitatni tip
ITV	Invazivne tujerodne vrste
JSKS	Javna služba kmetijskega svetovanja
KGZS	Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije
KMG MID	Številka kmetijskega gospodarstva
KOPOP	Kmetijsko okoljska in podnebna plačila
LIFE NarclS	LIFE projekt NarclS - naravovarstveni informacijski sistem (LIFE19 GIE/SI/000161)
LIFE-IP NATURA.SI	LIFE integrirani projekt za okrepljeno upravljanje Nature 2000 v Sloveniji (LIFE17 IPE/SI/000011)
MET	Operacija Traviščni habitati metuljev
MKGP	Ministrstvo za kmetijstvo gozdarstvo in prehrano
PAF	Prioritized action network for Natura 2000 in Slovenia (PAF, 2020)
PRP	Program razvoja podeželja
PUN	Program upravljanja območij Natura 2000
RKG	Register kmetijskih gospodarstev
SKP	Skupna kmetijska politika
STE	Operacija Steljniki
EK	Ukrep ekološko kmetovanje iz Programa razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2014–2020
VTR	Operacija Habitati ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov
ZON	Zakon o ohranjanju narave
ZRSVN	Zavod Republike Slovenije za varstvo narave
ZSPM	Zveza Slovenske podeželske mladine

POVZETEK

Namen dokumenta je opredeliti vrzeli v znanju in predloge za izboljšanje upravljanja Natura 2000 na področju kmetijstva. Vrzeli v znanju se tičejo nekaterih bazičnih raziskav posameznih rastlinskih in živalskih vrst, ki so za določeno Naturo 2000 območje kvalifikacijske, poznavanja ekoloških potreb teh vrst in učinkov že izvajanih ukrepov kmetijske politike v preteklih obdobjih na vrste in habitatne tipe. Ukrepi so praviloma določeni na način, da omogočajo izvajanje prilagojene kmetijske dejavnosti in hkrati obstoj ter dolgoročno preživetje prisotnih vrst in habitatnih tipov. Vendar je prilagajanje in oblikovanje dodatnih/novih takšnih ukrepov nujno z vidika zasledovanja povečane izvedljivosti kmetijskega gospodarjenja in sočasnega ohranjanja ugodnega stanja oziroma izboljšanja stanja vrst. Pridobivanje novega znanja o vrstah in HT je pri tem ključno. Poleg tega pa ta dokument navaja tudi potrebe po izboljšanju naravovarstvenih ukrepov kmetijske politike v smislu boljšega spremljanja stanja vpisa ukrepov, dostopnosti upravljalških podatkov, zasledovanja učinkov izvedenih ukrepov, tudi z modernimi tehnologijami (npr. satelitsko zaznavanje), iskanja tehnoloških rešitev za lažjo izvedljivost ukrepov in večjo fleksibilnost sistema naravovarstvenih ukrepov. V prihodnje bo potrebno določiti trajen vir financiranja služb, ki se s promocijo naravovarstvenih ukrepov ukvarjajo, in določiti bolj vzpodbudna plačila prilagojene rabe travnikov za kmete in določiti sistem za obravnavanje izjem.

ABSTRACT

The aim of this document is to clarify the knowledge gaps and research needs to improve management of Natura 2000 sites in Slovenia in the field of agriculture. Knowledge gaps in the first part of the document refer mainly to the lack of basic knowledge of certain species/groups which are classified as qualitative, lack of knowledge of ecological needs and lack of analysis of impacts of already existing measures in agriculture on species and habitat types. These measures are usually defined in a way, that agricultural management for farmers is possible and feasible, and enable improvement of or preserve good status for qualifying species. Adoption and formation of new measures is necessary in order to improve feasibility of agricultural activities and preserve species and HT in good conservation status. Gaining of new knowledge is thus necessary. Apart from that, second part of the document is dealing with proposals for improving monitoring of areas of measures entering into system, availability of management data, analysis of impacts on species and HT, including remote sensing, technological solutions for improving feasibility and improving flexibility of the system. We emphasize the need to strengthen the finances for promotion of nature conservation measures as well as strengthening the financing of measures in agricultural land themselves on a national level and define system for addressing exceptions.

1.UVOD

Direktiva o pticah (79/409/EEC) in Direktiva o habitatih (92/43/EEC) sta dve evropski Direktivi, ki predstavljata okvir varstva narave v Evropski Skupnosti, imenovan omrežje Natura 2000. S pomočjo določil obeh direktiv v Evropi varujemo preko 1000 redkih in ogroženih vrst ter okoli 200 habitatnih tipov.

Slovenija je prva območja Natura 2000 razglasila ob vstopu v Evropsko unijo leta 2004. Danes je v Sloveniji 355 območij, od tega jih je 324 določenih na podlagi Direktive o habitatih in 31 na podlagi Direktive o pticah. V okviru omrežja Natura 2000 v Sloveniji neposredno varujemo 114 rastlinskih in živalskih vrst in 60 habitatnih tipov, opredeljenih po Direktivi o habitatih ter 119 ptičjih vrst, opredeljenih po Direktivi o pticah, posredno pa množico drugih vrst in HT, ki so del celotne biotske pestrosti Slovenije in Evrope. Območja Natura 2000 sicer pokrivajo 37 odstotkov površine Slovenije.

Z vstopom v Evropsko unijo in določitvijo omrežja Natura 2000 se je Slovenija zavezala k izpolnjevanju omenjenih direktiv in upravljanju z območji. To pomeni tudi spremljanje stanja vrst in HT, navedenih v Prilogah direktiv, skrb za njihovo ohranitev in izboljšanje stanja (ko je to potrebno). Za večino vrst in HT spremljanje že poteka, pri nekaterih pa je to še potrebno vzpostaviti.

Natura 2000 se v Sloveniji upravlja sektorsko. To pomeni, da upravljanje oz. izvajanje ukrepov za zagotavljanje ugodnega stanja vrst in habitatnih tipov prevzame posamezen sektor. Kljub temu v Sloveniji kmetijski sektor ne pozna načrtovanja z upravljavskimi načrti (kot npr. gozdarstvo), pripravlja pa t. i. Programe razvoja podeželja, ki so po funkciji in vsebini podobni sektorskim načrtom upravljanja. Ukrepi za ohranjanje in izboljševanje stanja vrst in habitatov, vezanih na kmetijsko krajino se tako izvajajo v okviru Programov razvoja podeželja oz. bodočem Strateškem načrtu, ki se bo začel izvajati v naslednjem programskem obdobju (od leta 2023 dalje).

Z namenom, da ukrepi bodočega Strateškega načrta kar najbolj učinkovito naslovijo problematiko ohranjanja vrst in habitatnih tipov v kmetijski kulturni krajini, smo v okviru projekta LIFE integrirani projekt za okrepljeno upravljanje Nature 2000 v Sloveniji (LIFE-IP NATURA.SI; akcija A.4.1) pristopili k pripravi preglednega dokumenta, v katerem bodo v skladu s projektno prijavnico podrobno analizirane pretekle izkušnje z izvajanjem ukrepov, vezanih na vrste in habitatne tipe znotraj območij Natura 2000. Identificirane bodo tudi vrzeli v znanju, ki trenutno ovirajo učinkovitejše izvajanje ukrepov prilagojenih kmetijskih praks ter potrebe po raziskavah, ki bi omogočile še bolj ciljno oblikovanje ukrepov s pozitivnimi učinki na kvalifikacijske vrste in habitatne tipe. Omenjene vsebine so vezane na Prilogo 2 Uredbe o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000) (UL RS št. 49/04 s spremembami) ter vrste in habitatne tipe za ohranjanje katerih je po Programu upravljanja območij Natura 2000 (PUN) odgovoren sektor kmetijstvo.

V prvem delu dokumenta je zbran nabor potreb po (večinoma bazičnih bioloških) raziskavah in vrzeli v znanju na področju rastlinskih in živalskih vrst ter habitatnih tipov, ki so vezane na kmetijsko krajino. V drugem delu pa so predstavljene potrebe in podani predlogi za učinkovitejše izvajanje naravovarstvenih ukrepov v kmetijstvu.

2. POTREBE PO RAZISKAVAH IN VRZELI V ZNANJU NA PODROČJU RASTLINSKIH IN ŽIVALSKIH VRST TER HABITATNIH TIPOV, KI SO VEZANI NA KMETIJSKO KRAJINO

2.1. Ocena trenutnega stanja vrst/HT v kmetijski krajini

Iz poročanja po Direktivi o habitatih za poročevalsko obdobje 2013-2018 je bilo za več kot 60 % habitatnih tipov stanje ohranjenosti ocenjeno z »nezadostno« ali »slabo«. Stanje ohranjenosti je najslabše pri habitatnih tipih celinskih voda, traviščih ter barjih in močvirjih. Travišča v alpski biogeografski regiji so bolj ohranjena kot v celinski. Analiza kratkoročnih trendov stanja ohranjenosti vrst v poročilu po Direktivi o habitatih je pokazala, da je delež vrst s padajočim trendom največji pri vrstah iz skupin členonožcev, rib in rastlin. Pri habitatnih tipih je ta delež največji pri traviščih in habitatnih tipih celinskih voda. Med zadnjimi tremi poročevalskimi obdobji je razvidno tudi poslabšanje stanja ohranjenosti travišč in habitatnih tipov sladkih voda ter barij. Med grožnjami in pritiski je bilo v okviru poročila po Direktivi o habitatih in Direktivi o pticah največkrat izpostavljeno kmetijstvo. Ta negativen vpliv se kaže tudi pri vrstah, ki so ekološko vezane na habitatne tipe celinskih voda, travišča in barja. Dejavnosti s področja kmetijstva imajo negativen vpliv tudi na populacije ptic. Rezultati analize kažejo na slabšanje populacijskih trendov ptic, kar je še posebej izrazito pri vrstah, ki v Sloveniji prezimujejo. Analize poročil kažejo tudi, da pri nekaterih taksonomskih skupinah ni oziroma je premalo sistematično zbranih podatkov o velikostih populacij in stanju njihovih habitatov, zaradi česar stanja ohranjenosti vrst ni bilo mogoče podati (Pršin T., 2021).

2.2. Potrebe po raziskavah in vrzeli v znanju

Potrebe po raziskavah in vrzeli v znanju so opredeljene že v dokumentu *Prioritized action network for Natura 2000 in Slovenia* (PAF, 2020) v poglavju E.1.4.. V PAF je podana tudi ocena stroška in predviden vir financiranja za izvedbo teh raziskav.

Seznam potreb po raziskavah, ki je vključen v ta dokument je tako večinoma povzet po PAF-u, dopolnjen pa je bil s potrebami, ki so bile identificirane v okviru priprave Programa upravljanja območij Natura 2000 (PUN) za obdobje 2023-2027 (akcija C.3.) ter na podlagi dodatnega in poglobljenega razmisleka s strani strokovnjakov o potrebah in vrzelih, ki so vezane na vrste oziroma habitatne tipe kmetijske kulturne krajine.

Potrebe po raziskavah in vrzelih v znanju lahko strnemo v naslednje vsebinske sklope:

1. Pregled izhodiščnega stanja, vzpostavitev in izvajanje monitoringov stanja vrst/HT;
2. Študije primerne upravljanja in monitoringi učinkov izvedenih naravovarstvenih ukrepov ter njihovo vrednotenje;
3. Raziskave pomena struktur/elementov kmetijske krajine (npr. mejice, suhozidi, kali);
4. Dodatne raziskave vrst (npr. poglobljene raziskave ekologije posameznih vrst, testiranje novih načinov monitoringov idr.).

2.2.1. Pregled izhodiščnega stanja in vzpostavitev ter izvajanje monitoringov stanja vrst/HT

Za nekatere vrste in habitatne tipe trenutno še ni na voljo ustreznih podatkov o razširjenosti in stanju. To problematiko v okviru projekta LIFE-IP NATURA.SI naslavljajo tudi štiri druge akcije in sicer PAF (akcija C.3.4), priprava sheme državnega monitoringa (akcije A.6 in C.8) ter študija izvedljivosti monitoring sheme (Akcija C.7).

Pričakujemo, da bodo iz rezultatov zgoraj navedenih projektnih aktivnosti pripravljene predlogi, kako izboljšati pomanjkanje podatkov za vrste in habitatne tipe, vezane na kmetijsko krajino ter predvsem, kako bo zagotovljena ustrezna časovna periodika zbiranja le-teh.

V okviru priprave Programa upravljanja območij Natura 2000 (PUN; akcija C.3) je bil za ta vsebinski sklop na področju kmetijske krajine posebej izpostavljen problem upadanja populacije repaljščice (*Saxicola rubetra*), ki bi ga bilo potrebno kvantificirati in izbrati najboljšo metodo spremljanja.

V tujini že potekajo projekti za spremljanje stanja žuželk, saj te opravljajo ključno ekosistemsko storitev opraševanja rastlin, ki je pomembna z vidika ohranjanja biotske pestrosti in kmetijstva. V Sloveniji monitoring opraševalcev, razen pilotnih projektov, ne poteka. Pri npr. divjih čebelah ne poznamo števila vseh prisotnih vrst, prav tako niso znani trendi populacij. Monitoringi nekaterih skupin (npr. dnevni metulji) pa temeljijo na prostovoljnem delu posameznih društev. Prav metulji in ptice sta tudi najbolj prepoznani pokazateljski skupini stanja ohranjenosti narave. Od tu izhaja potreba ne le po spremljanju kvalifikacijskih vrst dnevnih metuljev in kvalifikacijski vrst ptic v Naturi 2000, temveč sistematičnemu spremljanju pestrosti vseh vrst in njihove številčnosti v kmetijski krajini, tudi s pomočjo t.i. citizen science (Van Swaay in sod., 2019; European Environmental Agency, 2017).

Podrobnejši seznam potreb tega vsebinskega sklopa je v prilogi 1.

Monitoringi ostajajo ključen vir informacij o razširjenosti vrst in HT, upadanju ali večanju populacij in površin habitatov, vplivu različnih dejavnikov na dinamiko prisotnosti, številčnosti in razporejanja osebkov in dejavnikov ogrožanja. Ključno je redno izvajanje vzpostavljenih monitoringov, ki je lahko prilagojeno oceni ohranitvenega stanja posamezne vrste/HT.

2.2.2. Študije primerne upravljanja in monitoringi učinkov izvedenih naravovarstvenih ukrepov ter njihovo vrednotenje

Spremljanje učinkov izvedenih ukrepov je nujno potrebno za ugotavljanje smotrnosti in primernosti posameznega ukrepa ter ugotavljanje potreb za morebitno prilagajanje oziroma preoblikovanje le teh. Spremljanje učinkov izvedenih ukrepov in dodatno spoznavanje ekoloških potreb vrst se dopolnjujeta in nas usmerjata k racionalizaciji in večanju učinkovitosti predlaganih ukrepov (npr. vpliv paše za ohranjanje habitatov metuljev, učinkovitost ukrepa pozne košnje za travniške ptice).

V okviru priprave Programa upravljanja območij Natura 2000 (PUN) sta bili za ta vsebinski sklop posebej izpostavljeni dve problematiki in sicer nepoznavanje vzrokov ogroženosti za varstvo velikega škurha (*Numenius arquata*) ter potreba po pripravi novega ukrepa za varstvo pribe (*Vanellus vanellus*) na njivah. Ker so travniške vrste ptic ene najpomembnejših pokazateljev stanja ohranjenosti narave, bi bilo treba na podlagi primerjave podatkov o njihovi prisotnosti in številčnosti ter izvedenih kmetijskih ukrepih le-te prilagajati oz. oblikovati dodatne ukrepe. Taka poglobljena primerjava bi bila nujna tudi pri travniških vrstah dnevnih metuljev, kamor spada večina kvalifikacijskih vrst iz te skupine žuželk.

Podrobnejši seznam potreb tega vsebinskega sklopa je v prilogi 2.

2.2.4. Raziskave pomena struktur/elementov kmetijske krajine (npr. mejice, suhozidi, kali)

Kmetijska kulturna krajina, ki jo bogati pestrost krajinskih prvin, nudi raznolik življenjski prostor številnim rastlinskim in živalskim vrstam, zato je ključno, da se te prvine v kmetijski krajini tudi ohranjajo.

Podrobnejši seznam potreb tega vsebinskega slopa je v prilogi 3.

2.2.5. Dodatne raziskave vrst (npr. poglobljene raziskave ekologije posameznih vrst, testiranje novih načinov monitoringov idr.)

Pri vrstah, ki so neposredno vezane na kmetijsko krajino, kot npr. metulji in ptice, lahko obstoječi ukrepi, tudi če se izvajajo v dovoljšni meri, ne dajo pričakovanih rezultatov. Dobro poznavanje ekoloških zahtev vrst nas lahko hitreje usmerja k izboljševanju obstoječih ali oblikovanju novih ukrepov, ki bodo v praksi učinkovitejši.

V okviru priprave Programa upravljanja območij Natura 2000 (PUN) so bile za ta vsebinski sklop posebej izpostavljene potrebe (1) po raziskavi gnezdilnega habitata hribskega škrjanca (*Lullula arborea*), (2) potrebe po raziskavah za velik upad populacije velikega skovika (*Otus scops*) ter (3) raziskave gnezditvene uspešnosti velikega škurha (*Numenius arquata*).

Podrobnejši seznam potreb tega vsebinskega slopa je v prilogi 4. Ta priloga obsega tudi bazične biološke raziskave vrst kmetijske kulturne krajine, ki pa niso nujno neposredno povezane z ukrepi kmetijske politike. Kljub temu mislimo, da lahko dognanja teh raziskav pripomorejo k učinkovitejšemu in bolj smotrnemu oblikovanju ukrepov za varstvo vrst v kmetijski krajini v prihodnje.

3. POTREBE PO NADGRADNJI NARAVOVARSTVENIH UKREPOV V KMETIJSTVU

Zbrane potrebe po nadgradnji naravovarstvenih ukrepov v kmetijstvu predstavljajo seznam potrebnih aktivnosti, ki smo jih opredelili ob tesnem sodelovanju vseh projektnih partnerjev. Vsebinsko so obravnavane v treh vsebinskih sklopih in sicer: (1) Implementacija, (2) Načrtovanje, izvajanje in financiranje, (3) Promocija, komunikacija in izobraževanje. Vsaka konkretna potreba ali vrzel je tudi na kratko utemeljena oz. obrazložena.

3.1. Implementacija – trenutne težave

Dosedanje izvajanje ukrepov prilagojene kmetijske prakse je pokazalo kar nekaj težav oziroma izzivov, ki bi jih bilo v prihodnje treba rešiti:

3.1.1. Pregled relevantnih podatkov po posameznih službah

Delovni procesi različnih služb zahtevajo, da vsaka od njih zbira določene podatke. Žal se ti podatki ne zbirajo v centralnem registru, ki bi bil dostopen vsem zainteresiranim službam, zato le-te zanje ne vedo oz. jih ne morejo uporabljati, čeprav so podatki uporabni tudi širše.

Ključno torej je, da projektni partnerji pripravijo natančen pregled vseh podatkov, ki se zbirajo znotraj posameznega sektorja (npr. naravovarstvo, kmetijstvo, upravljanje voda,...) in da se v nadaljevanju uredi dostop do le-teh tudi drugim službam. V ta namen že poteka projekt »LIFE NarclS - naravovarstveni informacijski sistem« (LIFE NarclS - NATuRe Conservation Information System - LIFE19 GIE/SI/000161), ki vzpostavlja informacijski sistem na področju varstva narave, ki bo nudil enoten katalog rastlinskih in živalskih vrst, omogočal dostop do različnih baz bioloških in naravovarstvenih podatkov ter izvajanje analiz s pomočjo razvitih spletnih orodij. Z vzpostavljenim sistemom se bo doseglo večjo učinkovitost pri izvajanju zakonodaje, pri strateškem načrtovanju in boljši nadzor nad izvedenimi ukrepi na področju varstva narave. Tako bo projekt LIFE NarclS prispeval k skrajševanju upravnih postopkov in večji dostopnosti podatkov končnim uporabnikom.

3.1.2. Nadaljevanje obstoječih (že potekajočih) monitoringov in njihova posodobitev

Monitoringi nekaterih vrst Nature 2000 imajo že zelo dolge časovne nize, iz katerih se da razbrati populacijske trende posameznih vrst in HT. Zato je z njihovim izvajanjem smiselno nadaljevati oz. jih v okviru priprave državne sheme monitoringa (C.7) ustrezno revidirati in po potrebi posodobiti.

3.1.3. Nadgradnja obstoječih monitoringov z zbiranjem upravljavskih podatkov

Vsi potekajoči monitoringi so populacijski in distribucijski monitoringi vrst, namenjeni zlasti pridobivanju podatkov o stanju ohranjenosti vrst za poročanje po Direktivi o pticah in Direktivi o habitatih. Upravljanje z omrežjem Natura 2000 pa kaže vse več potreb po spremljanju tudi t. i. upravljavskih podatkov (npr. delež vpisanih površin na katerih se izvaja prilagojena kmetijska praksa ali vpliv izvajanja le-te na pogostnost/stanje vrste).

Zato je treba v prihodnje razviti ter v državno shemo monitoringa vključiti monitoring stanja struktur, funkcij in procesov ter dejavnosti in ukrepov, ki vplivajo na stanje vrst in habitatnih tipov. Nekatere podatke o upravljanju z zemljišči ter o dejavnikih, ki vplivajo na zemljišča, bo moč pridobiti iz že obstoječih zbirk podatkov različnih javnih služb.

3.1.4. Uvedba in izvajanje monitoringa območij

Izvajanje monitoringov posameznih vrst in HT je praviloma precej drago in zamudno. Z njimi sicer dobimo natančne podatke o vrsti, a velikokrat odločevalcem ne zadostujejo za analizo uspešnosti izvajanja ukrepov in pripravo ter določitev ustreznih nadaljnjih upravljavskih ukrepov.

Zato je nujno, da se v prihodnje uvede tudi t. i. monitoring območij Natura 2000, ki bo namenjen zbiranju in spremljanju upravljavskih podatkov (npr. spremljanje deleža njiv/travnikov, spremljanje časa košnje,...). Marsikdaj za ustrezno upravljanje z območjem zadošča že tak tip podatkov, vsekakor pa ti podatki dopolnjujejo informacije, pridobljene s populacijskimi in distribucijskimi monitoringi vrst in HT. Izvajanje monitoringa stanja habitatov vrst in HT omogoča tudi hitro interveniranje v primeru škodljivih ali nepredvidenih posegov v območjih Natura 2000 (v kolikor bi bilo to potrebno).

3.1.5. Uporaba satelitskih posnetkov

Evropska Skupnost je v preteklih letih izdatno financirala razvoj satelitskega snemanja površja zemlje in satelitski posnetki so zdaj že na voljo brezplačno ter v relativno pogostih časovnih nizih. Pričakujemo, da se bo v prihodnjih letih izboljšala tudi resolucija teh posnetkov. Prednost satelitskih posnetkov je tudi ta, da so na voljo za območje celotne države.

Kljub temu je uporaba satelitskih posnetkov zaenkrat še precej omejena (v naših razmerah glavno oviro predstavljata velika in pogosta oblačnost ter zaradi izjemne zemljiške razdrobljenosti tudi nenatančnost zajema). Precej pa je tudi tehničnih težav, kako satelitske posnetke uporabiti in jih interpretirati. Kljub omejitvam pa bo uporaba satelitskih posnetkov vključena v izvajanje nove Skupne kmetijske politike po letu 2023. Agencije Republike Slovenije za kmetijske trge in razvoj podeželja (ARSKTRP) je za namene vpogleda v podatke satelitskega spremljanja površin razvila aplikacijo Sopotnik.

V prihodnje je zato ključno, da se nadaljuje razvoj metod uporabe satelitskih posnetkov za spremljanje stanja habitatnih tipov in habitatov vrst. Ti podatki lahko v prihodnosti igrajo ključno vlogo pri spremljanju upravljanja območij Natura 2000 s področja kmetijskega gospodarjenja (npr. intenzivna/ekstenzivna raba travnikov, čas in število košenj travnikov, spremljanje procesa zaraščanja zaradi odsotnosti rabe, nepredvideni posegi na kmetijskih zemljiščih...).

3.1.6. Metodologija vrednotenja učinkov ukrepov skupne kmetijske politike (SKP)

Program razvoja podeželja (PRP) je izvedbeni dokument z naborom ukrepov, med katerimi so tudi taki, ki prispevajo k doseganju naravovarstvenih ciljev oz. pomagajo pri ohranjanju vrst in habitatnih tipov kmetijske kulturne krajine. Program sicer ima določene t. i. programske kazalnike doseganja ciljev, a so le-ti na področju varstva narave zelo ohlapni oz. nedorečeni. Zato se dogaja, da se kakšnemu od ukrepov pripiše naravovarstveni učinek, čeprav je le-ta zgolj posreden oz. zelo majhen ali pa je za ohranjanje vrst in HT lahko celo škodljiv. V prihodnje je zato treba učinke ukrepov na naravo vsebinsko podrobno opredeliti ter na podlagi tega določiti ukrepe, ki imajo dejanski pozitiven vpliv na naravo.

V prihodnje je zato ključno, da se programski kazalniki za področje narave določijo bolj natančno in na način, da bodo kot naravovarstveni ukrepi opredeljeni zgolj tisti, ki tudi dejansko prispevajo k doseganju naravovarstvenih ciljev.

3.1.7. Uvedba novih/dodatnih ukrepov

Trenutno je v pripravi nov Program upravljanja območij Natura 2000 za obdobje po letu 2021. V okviru priprave bodo izvedene številne delavnice s strokovnjaki in v kolikor se bo pokazalo, da obstoječi ukrepi ne omogočajo doseganje naravovarstvenih ciljev, mora biti na sistemski ravni omogočena možnost, da se poleg obstoječih ukrepov uvedejo še dodatni. To velja tako za bodoči Strateški načrt kot tudi (oz. predvsem) za področje zakonodaje, katere izvajanje vpliva na stanje vrst in HT (npr. Pravilnik o presoajah, Zakon o kmetijskih zemljiščih, ...). Poleg oblikovanja novih/dodatnih ukrepov pa je treba okrepiti strokovno primerno in kmetom razumljivo komunikacijo o pomenu izvajanja ukrepov, finančnih prednostih in smiselnosti zahtev ukrepov za posamezno kmetijsko gospodarstvo.

3.1.8. Fleksibilnost ukrepov

Trenutno doseganje naravovarstvenih ciljev v kmetijski kulturni krajini temelji na izvajanju prilagojenih kmetijskih praks v okviru ukrepa kmetijsko-okoljsko-podnebnih plačil (KOPOP) in drugih. Ker je KOPOP del ukrepov kmetijske politike je njegovo izvajanje v celoti podrejeno pravilom črpanja sredstev iz evropskega kmetijskega sklada, ki pa so marsikdaj za potrebe varstva narave precej toga.

V prihodnje je zato treba zagotoviti čim večjo fleksibilnost v izvajanju ukrepov (npr. z dodatno preučitvijo pravil, določitvijo izjem, načinom izvajanja kontrol ipd.). Fleksibilnost ukrepov bi kmetom omogočila nujno prilagajanje na naravne danosti in specifike območja in na zmeraj bolj očitne in zaznane podnebne spremembe (npr. poplavljenost travnikov zaradi pogostih in hudih nalivov dežja, kar onemogoča košnjo v času, ki je predviden v operaciji KOPOP).

3.1.9. Spremljanje izvajanja ukrepov

Kmetom je na voljo precej različnih ukrepov, ki so si lahko tudi precej nasprotujoči glede doseganja ciljev. Zato je morda še bolj kot vsebinsko oblikovanje ukrepov pomembno, kakšni so pogoji za izvajanje (administrativni oz. vstopni pogoji).

Spremljanje izvajanja ukrepov je učinkovito le s pomočjo pravega svetovalca, ki spremlja pridelavo ter vidi in zna svetovati, kaj je potrebno v danih okoliščinah narediti.

Ker dosedanja praksa kaže, da je teoretična postavitev ukrepa eno, samo izvajanje pa lahko nekaj čisto drugega, je ključno, da se v prihodnje zagotovi sistemsko spremljanje izvajanja ukrepov. Sploh v primerih, ko bi si dva ukrepa lahko konkurirala oz. izničevala učinke drugega (velja za vse ukrepe, ne le naravovarstvene).

Redno spremljanje in jasen pregled nad dogajanjem omogoča tudi hitro odzivanje (v primeru, da gre izvajanje ukrepa v napačno smer).

3.1.10. Razmejitev ukrepa za varstvo travnikov

Obstoječi sistem KOPOP ima kar nekaj ukrepov, ki so namenjeni ohranjanju travnikov. Pri ohranjanju strmih in grbinastih travnikov je izrazito izpostavljen krajinski vidik, medtem ko je pri ukrepu »Posebni traviščni habitati - HAB« v ospredju biodiverzitetni (naravovarstveni vidik).

Ukrep HAB je eden od štirih t. i. ciljnih naravovarstvenih ukrepov KOPOP in hkrati najbolj splošen. Zahteve prilagojene prakse (časovno omejena raba in omejeno gnojenje) namreč omogoča varstvo različnih skupin travniških vrst in habitatnih tipov. V aktualnem programskem obdobju (2014-2020) je v okviru ukrepa HAB že prišlo do dodatne razmejitve časovne omejitve rabe (na 5 datumov), vsebinsko pa so mokrotni travniki postali svoj podukrep.

Težava je, da ukrep HAB kljub temu še vedno obsega različne travniške habitatne tipe, ki bi za še bolj ciljno izvajanje in zasledovanje ohranjanja splošne biodiverzitete v prihodnje zahtevali dodatne (vsebinske) razmejitve in prilagoditve.

3.1.11. Ustreznejše varstvo krajinskih značilnosti

Zaradi pravil kmetijske politike (kaj je upravičena raba) je bilo v Sloveniji od leta 2004 odstranjenih oz. uničenih veliko struktur, ki vplivajo na krajinske značilnosti kmetijske kulturne krajine. Poleg krajinskih značilnosti teh struktur je prepoznana tudi njihova naravovarstvena vloga. Očiten primer so mejice, ki so ključne za nekatere vrste ptic, žuželk in drugih skupin organizmov.

Usmeritve Evropske Komisije za novo programsko obdobje Skupne kmetijske politike (SKP) nakazujejo, da bodo tudi tovrstne strukture po novem priznane kot upravičene površine. Ne glede na to pa je treba v prihodnje zagotoviti njihovo ustreznejše varstvo (tudi preko zakonodajnih predpisov). Pogoj za to je večja usklajenost politik različnih sektorjev med sabo (npr. kmetijstvo - naravovarstvo, upravljanje voda - naravovarstvo).

3.1.12. Oblikovanje in izvajanje ukrepov izven območij Natura 2000

Trenutno je izvajanje naravovarstvenih ukrepov v glavnem omejeno na varovana območja (zavarovana območja in območja Natura 2000), kaže pa se velika potreba po njihovem izvajanju tudi širše. Zagotavljanje ohranjanja biodiverzitete zunaj Natura 2000 območij krepi omrežje Nature 2000, saj zmanjšuje nastanek vrzeli in pripomore k smiselni povezljivosti območij. Določen del ukrepov kmetijske politike bi v večji meri moral spodbujati ohranjanje biodiverzitete tudi zunaj Natura 2000 območij, zaradi česar je v prihodnje potrebno oblikovati dodatne ukrepe in krepiti mehanizme za varstvo biodiverzitete tudi zunaj omrežja Natura 2000.

3.1.13. Finančna podprtost travniškim površinam

Zaradi uvedbe sistema plačilnih pravic v okviru sheme osnovnega plačila je na podlagi točkovanja in dodatkov prihajalo do višjega osnovnega plačila na hektar za njivske površine v primerjavi s travniškimi površinami. V okviru izvajanja nove SKP po 2023 se bodo plačilne pravice ukinile. Tako bo prišlo do poenotenega plačila na hektar za vse kmetijske površine.

Potrebno je vzpostaviti metodologijo, da se naravovarstveno upravljanje travniških površin v prihodnje bolj finančno podpre, zlasti v primerjavi z njivskimi površinami.

3.1.14. Zaustavitev trenda zaraščanja kmetijskih zemljišč

V Sloveniji se srečujemo z opuščanjem kmetijstva predvsem na območjih, kjer je veliko naravovarstveno pomembnih travišč (npr. območje Krasa in Haloz). Do sedaj država še ni uspela najti ustreznega načina, kako bi preprečila opuščanje kmetijskih površin. Problem je večplasten in je rezultat socio-ekonomskih pogojev na območjih, na katerih prihaja do opuščanja kmetijstva. Do sedaj so bili na voljo številni razpisi, ki so omogočili pridobitev finančnih sredstev za odpravo zaraščenih površin. Prav tako je na voljo razpis za brezplačen najem kmetijskih površin v lasti države v primeru odprave zaraščanja. Žal je zanimanje med kmeti zaenkrat relativno majhno, zato ta pristop še ne daje pomembnejših učinkov.

V prihodnje je zato treba vzpostaviti učinkovit mehanizem, da se travniške površine ohrani v dolgoročni rabi oz. prepreči njihovo opuščanje in zaraščanje.

3.1.15. Priprava celovitega pregleda stanja mokrišč v Sloveniji

Mokrišča v Sloveniji so eden najhitreje izginjajočih in eden najbolj ogroženih habitatnih tipov. Za njihovo dolgoročno varstvo (in po možnosti obnovitev) je zato ključno, da se pripravi celovit pregled trenutnega stanja in načrt njihovega ohranjanja v prihodnje.

3.1.16. Iskanje tehnoloških rešitev

Velik manko znanja se kaže na področju (inovativnih) tehnoloških rešitev s področja kmetijske dejavnosti, ki bi osmislila izvajanje naravovarstveno pomembnih prilagojenih praks (npr. kako uporabiti travo s pozno košenih travnikov). V tujini že obstajajo nekatere rešitve, ki bi jih bilo smiselno uvesti tudi v Sloveniji (<https://www.pelletierung.at/innovation>). Gre za uporabo stelje iz katere izdelujejo pelete, ki so lahko namenjeni dopolnilni krmi svinj, za kurjavo, gnojilo ali nastilj. Še vedno bo potrebno najti ustrezen rešitev, kako do ustreznih lokalnih semen za vzpostavitev semenskih mešanic za ponovno vzpostavitev naravovarstveno pomembnih travnikov.

3.1.17. Dodatne raziskave

V različnih dokumentih so bile do sedaj evidentirane potrebe za naslednje dodatne raziskave (ki niso vključene v PAF 2020):

- Uvajanje in preizkušanje različnih pristopov na terenu za trajnostno upravljanje travinja - 100 kmetij /300 ha (projekt LIFE-IP NATURA.SI)
- Vrednotenje ohranitvene vrednosti travišč na Kraški planoti s posebnim poudarkom na mezofilnih travnikih (mesic grasslands) v zaprtih kraških depresijah (znanih tudi kot ponikalnice) in njihovega pomena kot refugijev za vrste, ki so prilagojene na hladnejše razmere in jih ogroža antropogena degradacija okolja in pogozdovanje
- Načrtovanje optimalnega prostorskega in funkcionalnega ravnanja z organskimi gnojili za zmanjšanje uporabe le-tega na travnikih.

3.1.18. Pomanjkanje znanja in dopolnitev zakonodaje na področju podnebnih sprememb, izpustov toplogrednih plinov in širjenja invazivnih tujerodnih vrst (ITV)

V praksi se predvsem kažejo težave v pomanjkljivem znanju s področja prilagajanja na podnebne spremembe, ekstremnih vremenskih pojavov, pojava invazivnih vrst, zmanjševanje izpustov TGP, varstvo tal, varstvo voda idr.. Brez tovrstnih znanj in znanstvenih dognanj o vplivu podnebnih sprememb na vrste bo tudi ohranjanje biotske pestrosti bistveno težje.

Nemudoma bi bilo torej treba pričeti z ugotavljanjem vpliva podnebnih sprememb na pojavljanje in distribucijo določenih vrst in vpliv na njihove habitate.

3.2. Načrtovanje, izvajanje, financiranje

V tem poglavju so zbrane potrebe in vrzeli v znanju, vezane na prihodnje načrtovanje, izvajanje in financiranje ukrepov, ki prispevajo k ohranjanju vrst/habitatnih tipov kmetijske kulturne krajine.

3.2.1 Pomanjkanje podatkov iz meritev dejanskih vplivov izvajanja KOPOP operacij na preprečevanje in zmanjšanje podnebnih sprememb, izboljšanje stanja zraka, tal in vode ter vpliv na ohranjanje prehranske varnosti ljudi

Učinki izvajanja posameznih KOPOP ukrepov se velikokrat določijo kar na podlagi načelnih in splošnih ciljev, ki naj bi jim bil ukrep namenjen, dejanski učinek v praksi pa ni preverjan. V prihodnje bi zato bilo potrebno postaviti mehanizem spremljanja dejanskih učinkov na biodiverziteti, ki jih ima izvajanje posameznega ukrepa.

3.2.2. Zadostno financiranje

Financiranje naravovarstvenih ukrepov SKP je predvideno predvsem iz Evropskega kmetijskega jamstvenega sklada in Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja, kjer pa so sredstva omejena. Zato bo v prihodnje potrebno razviti bolj ciljano usmerjene ukrepe, ki bodo z omejenimi finančnimi vložki dosegli predvidene rezultate. Eni izmed takšni ukrepov so tudi rezultatsko usmerjeni ukrepi, katerih razvoj tudi v Sloveniji že poteka. Pridobljeno znanje iz raziskav vrst in HT,

ki so navedene v PAF in v prilogah tega dokumenta, bo pripomoglo k lažjemu oblikovanju takšnih ukrepov in argumentaciji njihovega zadostnega financiranja.

3.2.3. Možnost uveljavljanja izjem

Sistem SKP že pozna možnost uveljavljanja izjem. Izjeme so imenovane pod terminom višja sila. Višja sila ima pravno podlago v uredbi Uredba o ukrepih kmetijsko-okoljska-podnebna plačila, ekološko kmetovanje in plačila območjem z naravnimi ali drugimi posebnimi omejitvami iz PRP za obdobje 2014–2020 (Uradni list RS, št. 16/16, 51/16, 84/16, 15/17, 63/17, 68/17, 5/18, 65/18, 81/18, 10/19, 76/19, 7/20, 61/20, 78/20 in 26/21). V primeru višje sile ali izjemnih okoliščin mora upravičenec pisno obvestiti ARSTRKP in ji posredovati ustrezne dokaze v roku 15 delovnih dni od dneva, ko to lahko stori. Kot višjo silo se je v obdobju izvajanja dokazovalo nekatere predvidene razloge, med katerimi pa ni takšnih, ki bi opredelili izjeme z vidika doseganja naravovarstvenih ciljev. Določiti bi torej bilo potrebno pravila za uveljavljanje izjeme, ki bi kmetu omogočila, da pridobi finančno subvencijo za prilagojeno kmetijsko prakso, s katero omogoča upošteva ekološke zahteve specialistov (vrst kot npr. barjanski okarček, strašničin in temni mravljiščar), kljub temu, da travnika v tistem letu ni uspel (npr. zaradi izrazitega dežja) pokositi ali kako drugače primerno upravljati v predpisanem času (do 15.10. tekočega leta). Z ARSKTRP je potrebno urediti formalen dogovor, da bi na podlagi potrdila oz. strokovnega mnenja ZRSVN ali JSKS o zasledovanju cilja same operacije (HAB, MET, VTR, STE) oziroma namenu ohranjanja, določili in odobrili celotno izplačilo sredstev zaradi uveljavljanja višje sile za takšne primere.

3.2.4. Urejen odnos lastnik/najemnik

Osnovna enota identifikacijskega sistema za prijavo kmetijskih zemljišč v Register kmetijskih gospodarstev (RKG) je blok. Znotraj posameznega bloka so združene grafične enote rabe kmetijskega gospodarstva (GERK-i) z različno vrsto rabe. Nosilci kmetijskih gospodarstev prijavljajo svoja zemljišča v obliki GERK, ki so podlaga za prejemanje podpor v okviru SKP.

Vpis GERK-ov v RKG urejajo upravne enote. V skladu s Pravilnikom o registru kmetijskih gospodarstev upravna enota vpiše v RKG podatke o GERK-ih tako, da na predlog nosilca ob njegovi prisotnosti na ortofoto posnetek vriše meje GERK-a, vpiše domače ime in vrsto rabe GERK ter druge podatke v skladu s tem pravilnikom. V kolikor upravna enota ugotovi, da nosilec kmetijskega gospodarstva ni lastnik vpisanih zemljišč lahko pozove nosilca, da predloži dokazila, s katerimi izkazuje pravico do uporabe zemljišč. Če nosilec dokazil iz prejšnjega odstavka ne predloži ali če upravna enota na podlagi predloženih dokazil ugotovi, da pogoji za vpis GERK-a niso izpolnjeni, upravna enota odloči o izbrisu GERK-a ali dela GERK-a iz RKG. Upravna enota v RKG pri zemljišču, ki se nanaša na izbrisan GERK, vpiše opombo.

Vlogo za ugotavljanje pravice do uporabe vpisanih zemljišč v RKG lahko vloži lastnik ali uporabnik zemljišč, ki izkaže pravico do uporabe zemljišč, ki so prijavljena v RKG. Kljub navedenemu se na terenu še vedno dogaja, da kmetijska zemljišča obdelujejo tretje osebe, subvencije pa uveljavljajo lastniki zemljišč, kar bi se moralo dodatno pravno urediti in preverjati, zlasti zato, da bi bilo z upravljalcem travnika mogoče izvajati ukrep varstva preko pogodbe o skrbništvu (ZON., 48. člen). Za preverjanje omenjenega opredeljevanja GERK-ov je pristojna tudi kmetijska inšpekcija.

3.2.5. Kadrovska okrepitev ZRSVN in JSKS

Naloge javne službe kmetijskega svetovanja (JSKS) so opredeljene v 123. členu Zakona o kmetijstvu (Uradni list RS, št. 45/08, 57/12, 90/12 – ZdZPVHVVR, 26/14, 32/15, 27/17, 22/18, 86/21 – odl. US in 123/21. Za izvajanje JSKS je pristojna Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije na podlagi Odločbe o imenovanju izvajalcev javne službe kmetijskega svetovanja za obdobje od 01.

01. 2018 do 31. 12. 2024. JSKS se izvaja po celi Sloveniji na kmetijsko-gozdarskih zavodih s sedeži v Celju, Kranju, Ljubljani, Mariboru, Murski Soboti, Novi Gorici, Novem mestu in Ptuju. Delovanje JSKS je posebej pravno urejeno z Uredbo o načinu in obveznostih izvajanja javne službe kmetijskega svetovanja (Uradni list RS, št. 60/17).

MKGP z izvajalcem JSKS vsako letu uskladi letni program dela JSKS. V letnem programu dela JSKS morajo biti za vse naloge JSKS predvideni nameni izvajanja, cilji ter kazalniki po posamezni nalogi. V uvodu letnega programa dela JSKS se predstavi pregled stanja in izvajanja nalog JSKS v predhodnem obdobju, predstavijo se tudi doseženi kazalniki v tem obdobju. Glede svetovanja naravovarstvene tematike mora izvajalec JSKS skladno s prej omenjeno Uredbo zagotoviti svetovalce specialiste za prevladujoče kmetijske panoge na določenem geografskem območju, zlasti za področja razvoja podeželja, dopolnilnih dejavnosti na kmetiji ter varovanja narave in okolja.

Če na posameznem geografskem območju zaradi ožje specializacije in potrebe po svetovanju za specifične vsebine v kmetijstvu storitve svetovalca specialista ni mogoče zagotoviti, izvajalec JSKS to zagotovi s svetovalci specialisti ali s koordinatorji, ki delujejo na drugih geografskih območjih. To so storili do konca leta 2020 kot je tudi predvideno po Uredbi.

Svetovanja in usposabljanja, ki so del ukrepov M.1 in M.2 v okviru ukrepov PRP niso predmet JSKS ampak se izvajajo na podlagi javnih naročil.

Na terenu se kaže pomanjkanje sodelovanja različnih služb, zlasti kmetijske in naravovarstvene. V prihodnje je zato potrebno zagotoviti sodelovanje javnih služb in ga sistemsko bolje urediti.

3.2.6. Izboljšano sektorsko sodelovanje

Ob vstopu KMG v ukrep Kmetijsko-okoljsko-podnebnih plačil (KOPOP) in/ ali Ekološko kmetovanje (EK) se upravičenci zavežejo, da bodo v času trajanja obveznosti najmanj enkrat uporabili storitev individualnega svetovanja, katerih izvedba je bila v programskem obdobju 2014-2020 dodeljena Kmetijsko gozdarski zbornici Slovenije in Kmetijsko gozdarskim zavodom. Poleg svetovanja o kmetijskih vsebinah, se kmetom svetuje tudi o naravovarstvenih vsebinah, kjer pa se je pokazalo, da je na terenu nujno potrebno izboljšano sektorsko sodelovanje, torej sodelovanje tako kmetijskega kot tudi naravovarstvenega svetovalca na terenu v sklopu individualnega svetovanja.

Le na tak način bi lahko kmet takoj, na licu mesta dobil odgovore na vprašanja iz različnih vsebin, ki bi bila podprta z natančnejšimi razlagami strokovnjakov, vsakega iz svojega področja. Le tako lahko kmet pridobi celosten vpogled, kaj se dogaja na njegovem zemljišču, kaj z naravovarstvenega vidika sploh ohranja in zakaj je potreba po tem ter zakaj smo se za to odločili kot družba.

3.2.7. Evidentiranje mnenj v okviru individualnega svetovanja

V sklopu individualnega svetovanja o kmetijskih in naravovarstvenih vsebinah kmetje velikokrat izrazijo tudi svoje mnenje o določenih obravnavanih tematikah, ki so tako negativna kot tudi pozitivna. Sistem individualnega svetovanja je usmerjen v svetovanje svetovalca kmetovalcu (uporabniku svetovanja). Morebitno izraženo mnenje uporabnika svetovanja se ne evidentira in vrednoti. Zaradi tega je zbir povratnih mnenj in informacij uporabnikov storitve individualnega svetovanja odvisna od tega, koliko in kaj svetovalci posredujejo naprej odločevalcem. Mnenja kmetov glede prilagojenih kmetijskih praks se nikjer ne evidentira in obravnava.

Z obravnavo mnenj bi dobili povratno informacijo o tem koliko so posamezni kmetje sploh vsebinsko seznanjeni z določeno naravovarstveno problematiko v povezavi s kmetijstvom (npr.: izvajanje sonaravnih praks, ekstenzivna obdelava travnikov, z razlogi za izvajanje in kakšne so njegove potrebe v primeru, da se odloči za izvajanje določenih ukrepov).

Tako ni mogoč vpogled v to, kakšen je odnos/mnenje kmetov do izvajanja prilagojenih kmetijskih praks, koliko so seznanjeni z razlogi, zakaj je potrebno izvajati te prakse, kakšne so

omejitve/prilagoditve/možnosti izvajanja praks, kakšna je potrebna mehanizacija, priključki... Potrebno je dobiti vpogled oz. povratno informacijo o tem kakšne oz. katere vsebine bi bilo kmetom potrebno dodatno predstaviti, da bi bolje razumeli razloge za izvajanje prilagojenih kmetijskih praks in to tudi sprejeli, da je možnost in prihodnost v izvajanju takšnih praks.

V prihodnje bi bilo potrebno razmisliti o vzpostavitvi pridobitve mnenj in informacij uporabnika svetovanja (kmeta) preko izvedbe čim bolj poenostavljenega anketiranja v sklopu individualnega svetovanja oz. da se izražena mnenja med individualnim svetovanjem zabeleži.

Pridobljena mnenja in ugotovitve je potem potrebno smiselno vključiti v sistem za izboljšanje učinkovitosti informiranja in izobraževanja, ki bo realno izvedljiv v praksi. Iz dosedanjih poizvedovanj v anketah, ki so bile izvedene v okviru obveznih izobraževanj za izvajanje KOPOP in EK ukrepov, je za kmete zelo zanimivo pridobivanje informacij in znanj na podlagi ogledov primerov dobrih praks. Takšen način je organizacijsko, časovno in finančno zelo zahteven, vendar je zelo učinkovit. Z uporabo sodobnih tehnologij se je možno temu prilagoditi.

3.2.8. Kontrolni sistem

Integrirani administrativni in kontrolni sistem vključno s kontrolo navzkrižne skladnosti in kontrolo izvajanja obveznosti za ukrep KOPOP izvaja ARSKTRP v skladu z relevantnimi predpisi EU in nacionalnimi predpisi preverja samo kmete, ki oddajo/vložijo zbirne vloge (administrativna kontrola in kontrola na terenu), kljub temu, da je kmetovalcev lahko na določenem Natura 2000 območju več. Sistem kontrol zajame torej le kmete z oddanimi zbirnimi vlogami, ki s tem postanejo del sistema kmetijske politike, kljub temu, da imajo vpliv na prisotno biodiverzitetu in njen razvoj vsi kmetje, ki upravljajo s površinami v določenem območju, ne le tisti, ki so del obstoječega sistema.

Trenutno je kontrola izvajanja KOPOP ukrepov v precejšnji meri povezana s kontrolo številnih zapiskov, ki jih mora kmetovalec ustrezno voditi. Iz različnih anket in razgovorov je to za kmetovalce sorazmerno velika težava, zaradi katere se nekateri tudi ne vključujejo v izvajanje ukrepov (preveliko administrativno breme, zlasti za starejše kmete). Za izvajanje kontrole na terenu na podlagi stanja oz. doseženega rezultata je prav tako potrebno poznavanje vsebine ukrepa v smislu ocene stanja habitata in rastlinskih in živalskih vrst, še posebej če se omejimo na ciljne naravovarstvene KOPOP ukrepe.

Vodenje zapiskov (evidenc) je potrebno čim bolj poenostaviti in kjer je le možno v čim večji meri preiti na rezultatske ukrepe.

V skupnem delu je pomembno tudi usklajeno sodelovanje s kontrolnimi organizacijami in izvajalci plačil iz naslova Skupne kmetijske politike (SKP) (ARSKTRP, KON-CERT, BUREAU-VERITAS...). Treba je določiti vsebine, ki so ključne pri kontroli/preverjanju izvajanja določenega ukrepa na posamezni kmetiji. V primeru, da bi se to izvajalo na terenu, bi svetovalci (kmetijski in naravovarstveni) pridobili še podrobnejši vpogled v to, kaj točno kontrolor preverja oz. na čem je poudarek pri kontroli.

Izvajanje predpisov s področja kmetijske zakonodaje preverjajo na Inšpektoratu za kmetijstvo, gozdarstvo, lovstvo in ribištvo. Zahteve, ki se navezujejo na okoljsko zakonodajo pa prav tako preverjajo na Inšpektoratu Republike Slovenije za okolje in prostor. Zaradi kadrovske podhranjenosti inšpektorata je kontrol v primerjavi s kontrolami izvajanja ukrepov SKP manj.

3.2.9. Promocija, komunikacija in izobraževanje

To poglavje obravnava potrebe po promociji, komunikaciji in izobraževanju, ki so ključne za doseganje naravovarstvenih ciljev.

Potreba po varovanju narave in ohranjanju biotske pestrosti postaja vse bolj pomembna in tako bo tudi v bodoče. Vendar tako pomembne naloge ne smemo prepustiti samo strokovnim inštitucijam in kmetom, temveč morata varovanje narave in ohranjanje biotske pestrosti postati splošno družbeno sprejemljiva, z razumevanjem tematike čim širšega kroga ljudi. Zato v bodoče predlagamo načrtovano akcijo promocije KOPOP ukrepov preko pomembnih informatorjev, kot so TV, radio, splet in časopisi z največjo naklado. S širšo družbeno sprejemljivostjo bodo tudi kmetje kot večinski izvajalci aktivnosti prilagojenih kmetijskih praks v prostoru začutili še večji pomen in potrebo po vključevanju v ukrepe KOPOP.

Potrebno je tudi okrepiti zavedanje, da je kmetijstvo eden izmed ključnih členov pri oblikovanju kulturne krajine, ki je s svojimi ekosistemskimi storitvami zelo pomembna za turizem in prebivalce. Zato je potrebno ta dejstva izkoristiti in tudi preko njih opozarjati na pomen kmetijstva za ohranjanje biotske pestrosti.

Pogoste naj bodo tudi aktivnosti na področju komunikacije vseh deležnikov. Komunikacija med strokovnjaki in kmeti mora biti redna in v največji možni meri na osebni ravni. V sedanji praksi ugotavljamo, da je osebni stik najbolj pristen in da so učinki razumevanja potrebnih aktivnosti pri takem pristopu največji.

Ob širokih kritikah dosedanjega izobraževanja KOPOP in ob preizkušenem pristopu e-izobraževanja v obdobju COVID-a se kaže resna potreba in možnost za spremembo načina izobraževanja za kmete.

Poleg tega je potrebno zagotoviti, da bodo pripravljena gradiva izobraževanj in ostale relevantne vsebine objavljena na način (tiskano gradivo, splet), da lahko kmetje, ko naletijo na neko težavo, hitro in enostavno najdejo rešitev, ter tako preko konkretnega primera spoznajo učinkovitost sistema.

V kmetijski dejavnosti je v ospredju praktičnost, zato kmetje tudi najbolj razumejo in sodelujejo ob izobraževanjih, kjer vidijo praktične izvedbe in tudi direktne učinke ob določenih izobraževalnih temah. V prihodnje je zato smiselno razmišljati o okrepljenih izobraževanjih s praktičnim/demonstracijskim delom in prikazom primerov dobrih praks.

Kombinacija prikazov in delavnic, z nadgradnjo e-izobraževanja, kjer si bi lahko ogledali posnete praktične primere in tudi praktične primere iz tujine, bi bila za kmete zagotovo najbolj zanimiva in poučna.

Okrepiti je potrebno tudi sodelovanje med Zvezo slovenske podeželske mladine (ZSPM) in naravovarstvenim sektorjem. Poslanstvo ZSPM je pomembno za razvoj in ohranitev slovenskega podeželja, ko preko komunikacijskih aktivnosti, druženj, povezovanja in pridobivanja znanj ter izkušenj krepijo samozavest in ponos mladih s podeželja. Preko lokalnih društev se lahko oblikuje srečanja z lokacijsko pomembnimi vsebinami s področja kmetijstva in naravovarstva.

3.2.10. Prevetriti sistem izobraževanj

Sedanji način rednih izobraževanj/usposabljanj, ki jih Kmetijsko gozdarski zavodi izvajajo preko javnih naročil, pomeni zelo veliko administracije pred/med/po izvedbi. Vsakoletna izobraževanja o naravovarstvenih vsebinah iz programa KOPOP potekajo v sklopu izobraževanj pred samo subvencijsko kampanjo. Kmetje, ki se želijo na novo vključiti v ukrep KOPOP iz Programa razvoja podeželja 2014–2020 se morajo udeležiti predhodnega 6-urnega usposabljanja, ki vključuje vsebine kot so predstavitev ukrepa KOPOP, ohranjanje biotske raznovrstnosti in krajine, ustrezno gospodarjenje z vodami in upravljanje s tlemi ter blaženje in prilagajanje kmetovanja podnebnim spremembam.

Kmetje, ki so vključeni v ukrep KOPOP, morajo vsako leto opraviti najmanj 4-urni program rednega usposabljanja v zvezi s KOPOP vsebinami. Slabost teh usposabljanj je, da so po celotni Sloveniji vsako leto dokaj enake vsebine. Nujna bi bila prilagoditev vsebin glede na geografske in klimatske razmere ter pogoje kmetovanja glede na posamezna območja v Sloveniji, ki opredeljujejo način

kmetovanja in pretežno zastopano panogo (npr.: V Tolminu več usposabljanj povezanih z živinorejo in rabo trajnega travinja, v Istri več usposabljanj o pridelavi v trajnih nasadih). Na območjih, kjer so zastopane skoraj vse kmetijske dejavnosti, bi morala predavanja potekati na način, da si kmet sam izbere teme. Več krajših, npr. enournih predavanj iz nabora tem, katere bi bile v tistem letu potrjene za KOPOP. Kot alternativo 4-urnemu klasičnemu izobraževanju bi morali ponuditi individualno svetovanje na domu, delavnice na terenu in ogledе dobrih kmetijskih praks s poudarkom na konkretnih strokovnih usmeritvah za učinkovito kmetovanje in varovanje okolja. Primer dobre prakse bi lahko tudi posneli, služil bi kot promocija in bi si ga lahko ogledali vsi zainteresirani. Kmetijam bi morali omogočiti tudi izbiranje različnih kombinacij usposabljanj. Vsekakor bi sistem izobraževanj moral biti bolj fleksibilen tako vsebinsko, oblikovno, izvedbeno in časovno.

Dosedanji sistem izobraževanj je najlažje preveriti z obdelavo anket, ki so jih kmetje izpolnjevali po dosedanjih KOPOP izobraževanjih. Na anketah so vprašanja tudi o željah in metodah izobraževanja kmetov. Informacija bo le v pomoč, saj je potrebno zagotoviti tudi izvedljivost in teme z obveznimi strokovnimi vsebinami. Iz anket je razvidno, da so obstoječa usposabljanja za večino kmetov/udeležencev dokaj nezanimiva, saj so vsebine vsako leto podobne/enake in niso specializirane glede na zanimanje in potrebe kmetov. Kmetovalci tudi zaradi trajanja usposabljanja in "splošnih" vsebin, kjer je sicer za vsakega nekaj, tega ne spremljajo aktivno in se zaradi tega dolgočasijo. Za večjo zanimivost predstavljenih vsebin predlagamo pripravo privlačnih video vsebin s prikazi primerov dobrih praks. Predavatelji vsebin ne morejo/uspejo predstaviti dovolj zanimivo in nemalokrat neupravičeno izpadejo nestrokovni, neprilagojeni terenu. Kmete (povzeto iz anketnih vprašalnikov) zanimajo različne vsebine kot so npr. podrobnejše predstavitve gojenja različnih kultur tudi v povezavi z ukrepom KOPOP.

Predavanje o evidencah bi se lahko izpustilo oz. se bi predstavilo samo ključne poudarke. Pisna navodila o vodenju evidenc so ves čas prisotna na spletu, prav tako so jih kmetje, vključeni v KOPOP leta 2017 prejeli na dom. Smiselno pa bi bilo zagotoviti video posnetek takšne vsebine s podrobnejšimi informacijami o posameznih evidencah, ki bi si jih lahko kmetje ogledali kadarkoli (in večkrat), ko bi konkretno informacijo s področja evidenc potrebovali. Kmetje imajo možnost dodatnega posveta s kmetijskimi svetovalci na temo evidenc, vendar se tega žal ne poslužujejo. To se nemudoma spremeni ob napovedi kontrole, ko je celo pričakovano, da jim bodo kmetijski svetovalci izpolnjevali evidence.

Kmet, ki upravlja s površinami, se mora zavedati svoje pomembnosti in vloge ter kaj bo sam pridobil s spoštovanjem vseh predpisanih zahtev. Zagotovo bi večjo zainteresiranost kmetov za vključevanje v naravovarstvene operacije lahko dosegli tudi s poljudno, pa še vedno strokovno predstavitvijo naravovarstvenih vsebin s strani strokovnjakov s področja kmetijstva in naravovarstva. Kaže se namreč potreba po svetovanju/izobraževanju manjših skupin kmetov, ki obdelujejo kmetijske površine na enakem območju/habitatnem tipu, kjer bi lahko izvajali enake ukrepe. Izobraževanje, ki bi bilo dostopno vsem kmetom, bi zajemalo podrobnejše vsebine in razlage za določeno območje ter informacije o primernih ukrepih, v katere bi se lahko ti kmetje vključili, glede na območje na katerem obdelujejo oz. izvajajo določeno kmetijsko dejavnost.

Izobraževanja/usposabljanja bi morala biti kmetom dostopnejša, v smislu možnosti izbire predavanj: v živo ali vnaprej posnetih e-predavanj z možnostjo ogleda kadarkoli v nekem določenem obdobju. Poudarek pa bi moral biti na individualnem svetovanju na domu, ki bi ga lahko zainteresirani kmetovalci izbrali oz. naročili.

Druga možnost je lahko, da se vzpostavi nabor - »košarica« različnih usposabljanj (predavanja, delavnice, ogledi dobrih praks, izpolnjevanje vprašalnika, kviz, anketa, samo gradivo...), vsako usposabljanje bi bilo ovrednoteno z določenim številom točk. Kmet bi tako lahko sam izbiral, katerih usposabljanj se bo udeležil. Vzpostavil bi se sistem točkovanja na način, da bi z ogledom oz. s prisotnostjo na predavanjih in po reševanju ankete dobil določeno število točk. Točke bi se skozi leta seštevale, kar bi zadostilo potrebam ukrepa (različne vsebine in točkovanja - KOPOP). V kolikor ne bi dosegel minimalnega števila točk, ne bi dobil izplačila za ta ukrep ali pa bi se ta sorazmerno zmanjšal za delež nedoseženih točk. V primeru e-usposabljanja bi kmet potreboval/uporabil vstopno

geslo (npr. KMG MID), da se identificira in si z ogledom vsebin nabira točke. Po končanem ogledu predavanj pa bi morala biti vključena anketa in/ali preverjanje znanja (na zelo enostaven način – potrjevanje/izbira pravilnega odgovora, ...), kar bi bilo neko zagotovilo, da je vsebino prebral/poslušal in hkrati tudi potrdil, da je z vsebino seznanjen. S tem bi se izognili tudi splošnemu izgovoru "Tega mi pa na svetovalni službi niso povedali". V današnjem času nevednost ne sme biti izgovor!

Pri izvedbi usposabljanj za izvajanje naravovarstvenih operacij KOPOP je nujno, da sodelujejo tudi naravovarstveni strokovnjaki zaradi poglobljenih znanj s tega področja. Vsebine bi na ta način pridobile na veljavi in bile bistveno bolj sprejete s strani kmetov. Zagotovo bi bile tudi bolj zanimive, ker predstavljanje ukrepa na način "kaj se lahko počne in kaj se ne sme početi" na kmetijskih površinah ni ravno privlačno. Bistveno je doseči, da kmetovalci ukrepe razumejo, sprejmejo in jih izvajajo, ne le zgolj zaradi finančnega nadomestila, ampak da razumejo bistvo, zakaj naj s površinami upravljajo na način, ki je z vidika izboljšanja stanja habitatov ter rastlinskih in živalskih vrst potreben. Skupaj s strokovnjaki s področja naravovarstva moramo večjo pozornost nameniti usklajenemu izobraževanju/seznanjanju kmetov, da ne bi prihajalo do kršitev in posledično prijav nepravilnosti upravljanja s površinami. Tako bi bili kmetje na območju Nature 2000 bolje seznanjeni z omejitvami tega specifičnega območja. Intenzivnejše sodelovanje in izmenjava mnenj med kmeti in naravovarstvenimi strokovnjaki pa bi vzbudila iskanje še primernejših rešitev, ki bi bile hkrati sprejemljive za kmetijsko gospodarjenje in obstoj vrst na površinah, s katerimi upravlja kmetija.

Največji napredek na terenu je bil dosežen s skupnimi obiski kmetij kmetijskega svetovalca in specialista s področja naravovarstva ter v akciji ocenjevanja »naj travnikov«. To so bili strokovni pristopi z oceno stanja habitata in svetovanjem potrebnih tehnoloških ukrepov. Ekologijo, pedologijo, hidrologijo, botaniko in kmetijske tehnologije pa je seveda potrebno zelo dobro poznati in za vsako rastišče drugače svetovati. Zato naj se tovrsten način izobraževanj nadaljuje tudi v prihodnje.

Pri izvedbi usposabljanj bi se lahko vključili tudi strokovnjaki za določena in specifična področja, ki lahko prihajajo z drugih institucij. Napredek bo možen samo v primeru, da se v okviru javne službe zagotovi posebno delovno mesto specialista, ki se bo ukvarjal le z naravovarstvenimi vsebinami in delal s kmeti ter se povezoval tudi s strokovnimi institucijami s tega področja.

3.2.11. Reden (kontinuiran) proces izobraževanj strokovnega kadra

Za prepričljivost in utemeljevanje potreb za izvajanje določenega ukrepa je potrebna dobra strokovna usposobljenost vseh strokovnih služb, ki se jih ta problematika dotika. Poseben poudarek mora biti na enotnem nastopu in razumljivih vsebinah, kar pa pomeni veliko usklajevanja med službami.

Zagotoviti je treba redno izobraževanje strokovnega kmetijskega kadra s področja naravovarstvenih vsebin na način ogleda dobrih praks ter izvedb delavnic na prostem. Tudi kmetijski svetovalci potrebujejo osnovna znanja iz naravovarstvenih vsebin z namenom, da bodo v komunikaciji z naravovarstveno stroko lažje iskali skupne vsebine in točke, ki jih je potem potrebno enotno (skupaj z naravovarstveniki) predstavljati kmetovalcem (zakaj je dobro kmetovati na naravovarstvenih območjih, zakaj je dobro puščanje mejic, zakaj je dobro za naravo, da se travnik pozno kosi in kaj s to travo pozne košnje narediti, ...). Velja tudi obratno za naravovarstveno stroko glede kmetijskih vsebin.

Samo dober specialist (za traviščne habitate je to specialist za travinje z znanjem ekologije in tehnologije) lahko naredi prenos znanja in učinkovitih tehnologij v prakso.

O novostih so svetovalci redno obveščeni preko vsakoletnih izobraževanj, ki jih ob sprejetju vsakoletnih uredb pripravita ARSKTRP in MKGP. Poglobljene vsebine (kmetijske in naravovarstvene) pa bi zagotovo bile koristne za kmetijske svetovalke/svetovalce, ki začenjajo z delom na tem področju.

3.2.12. Okrepjeno razumevanje pomena prilagojenih kmetijskih praks (za vse nivoje – kmete, JSKS, potrošnike).

S promocijo pomena prilagojenih praks in komunikacijo s kmeti kot izvajalci prilagojenih kmetijskih praks, lahko dosežemo večje učinke s skupnim delom strokovnih služb in prikazi izvedljivosti določenih ukrepov. Ko se kmetje na lastne oči prepričajo, da je izvajanje določene prakse izvedljivo in ko vidijo, kako to delajo npr. tudi v tujini, je odločitev k pristopu za kmeta dosti lažja. Pomen izvajanja prilagojenih praks bo prepričljiv, ko bodo vidni učinki. Gre za interdisciplinarno področje, kjer se brez poznavanja tematike vseh vključenih težko pride do konsenza, ki bo sprejemljiv za vse vključene.

Najprej je potrebno podrobno predstaviti pomen prilagojenih kmetijskih praks kmetijskemu kadru. Predvsem je pomembno, da kmetijski svetovalci vedo, kaj se z določenim ukrepom varuje in na kakšen način. To znanje bi kmetijski svetovalci s pomočjo naravovarstvenih strokovnjakov prenašali na vse kmete, tudi tiste, ki še niso vključeni v ukrepe in zaenkrat za to še nimajo interesa. O pomenu prilagojenih kmetijskih praks bi bilo potrebno obveščati tudi širšo javnost.

Treba je okrepiti tudi osveščanje potrošnikov, da z nakupom izdelkov, pridelanih na zavarovanih območjih in s spoštovanjem prilagojenih kmetijskih praks, podprejo ne le ohranjanje habitatov in biotske pestrosti temveč predvsem lokalno kmetijstvo.

3.2.13. Promocija izdelkov iz Natura 2000 območij

Promocija izdelkov iz Natura 2000 območja s posebnim logotipom/oznako in s tem dodano vrednostjo (višja cena pridelka/izdelka) ter razlaga, zakaj je cena višja (npr. ker prispeva k ohranjanju ogroženih vrst, ker z načinom kmetovanja varuje ogroženo vrsto, ...).

Prilagojene kmetijske prakse velikokrat pomenijo za kmeta odklon v dosedANJI proizvodnji. Na kmetijskih površinah v območjih NATURA 2000 se spodbuja sonaravno gospodarjenje, tako z okoljskih vidikov, kot z namenom ohranjanja vrst in HT, zato je potrebno iskati rešitve za ohranjanje interesa obdelave teh površin tudi v celoviti možnosti promocije takih kmetij.

S širšo prepoznavnostjo bodo lahko kmetije svoje izdelke promovirale tudi s tem, da kmetujejo na način, ki ima v ospredju varovanje okolja in narave ter s tem prispevek k širšim družbenim ciljem. V povezavi promocije KOPOP ukrepov in doprinosu kmetov bodo tudi promovirani izdelki s teh kmetij lahko bolj tržno zanimivi.

Smiselno bi bilo, da bi kmetje lahko za promocijo svojih izdelkov uporabili vsaj logotip Nature 2000. Določili bi jim minimalno površino, katero mora obdelovati na Naturi 2000, da lahko trži proizvode pod tem logotipom. Na ta način bi se promovirali izdelki kmetij, kot tudi samo območje Nature 2000.

Uporaba logotipa Nature 2000 na izdelkih bi bila smiselna že z vidika promocije omrežja samega v javnosti. V zadnjem obdobju so na živilih zelo popularni različni logotipi in napis, ki pa velikokrat niso ravno smiselni, včasih celo nekoliko zavajajoči in kljub vsemu velikokrat prepričajo v nakup.

KGZS v sodelovanju z Agrobiznisom in Kmečkim glasom organizira akcijo »S kmetije za Vas«, kjer se izbira najbolj inovativno kmetijo. Zadeva poteka tako, da se iz nabora prijavljenih kmetij po določenem pravilniku izbere kmetijo, ki izstopa v inovativnih in trženjskih dosežkih in je za to nagrajena. Po tem vzoru bi bilo smiselno izvesti podobno akcijo, v katero bi bile vključene kmetije, ki delujejo na območjih Nature 2000. Na ta način bi ustvarili promocijo omrežja, tako med kmeti, kot tudi med potrošniki.

3.2.14. Okrepljen prenos znanja in dobrih praks

Kmetje pričakujejo rešitve in ogledе praks, ki bi jih prepričali v koristnost izvajanja prilagojenih kmetijskih praks. Zelo pomembna je tudi prilagoditev vsebin ciljnim skupinam kmetov, torej skupinam kmetov na posameznem območju, kjer je izvajanje določene prilagojene prakse smiselno in potrebno. Sodelovanje strokovnih inštitucij in zunanjih strokovnjakov pri tovrstnih aktivnostih je ključnega pomena.

Prav ogledi primerov dobrih praks so daleč najbolj učinkoviti in prepričljivi, saj kmet v živo spozna dobro prakso druge kmetije. Izvedba takšnih ogledov omogoča udeležbo do 50 udeležencev.

Tudi prenos znanja iz kratkih (približno 5 minutnih) video vsebin s predstavitvami dobrih praks v Sloveniji je za kmete privlačen in učinkovit. Hitro se lahko razširijo med ciljne skupine, poleg tega pa je to tudi zelo privlačno in prepričljivo.

Dober način prenosa znanja so panožni krožki, ki pa pri nas niso dobro uveljavljeni. Gre za združenje skupine kmetov in strokovnjakov v skupini, ki ni večja od 12 ljudi. Pri teh krožkih se enaka skupina dobi na srečanjih nekajkrat letno (3-4-krat), kjer poteka vodena razprava s strani strokovnjaka. Tu si kmetovalci izmenjajo znanja in dobre kmetijske prakse. Po tem vzoru trenutno pri nas krožki niso razširjeni. V preteklosti so bili problemi s svetovanjem, kot tudi z nestalnimi udeležbami istih članov skupine.

3.2.15. Članki in ostalo izobraževalno/promocijsko gradivo

Članki in ostala promocijska gradiva so pomemben vir izobraževanja kmetov, predvsem pa širijo vedenje in pomen prilagojenih praks. Veliko kmetov je sposobnih pridobiti informacije na spletu, kjer pa je potrebno skrbeti za verodostojnost. V prihodnosti vidimo izobraževanje kmetij v kombinaciji izobraževalnega gradiva, praktičnih prikazov preko e-informiranja ter osebnega dela strokovnih služb na terenu, ki so si ustvarile zaupanje in kredibilnost, kot najbolj učinkovito.

Za potrebe izobraževanja in svetovanja bi bil učinkovit informacijski sistem oz. baza podatkov, preko katere bi kmetovalci in ostale zainteresirane skupine dostopale do informacij v različnih oblikah (video vsebine, strokovni članki, navodila), ki jih potrebujejo v dani situaciji. Vsebine bi lahko bile strokovno, aplikativno usmerjene – z njimi bi lahko nadomeščali svetovanje na terenu ali pa poljudnoznanstvene, za krepitev splošne razgledanosti zainteresiranih. Taki sistemi so lahko še posebej koristni ob pojavu nepredvidenih dogodkov oz. ko osebni kontakt ni mogoč.

Promocijsko gradivo je zelo pomembno. Večkrat, ko človek nekaj sliši, bolj se mu vtisne v spomin. Nujno je promoviranje naravovarstvenih vsebin v izobraževalnih programih in medijih, ki so namenjeni kmetom (Kmečki glas, Zelena dežela, Facebook, spletne strani KGZ, radio, kmetijske oddaje, ...). Promocija naravovarstvenih vsebin bi se lahko izvajala tudi v obliki letakov ali brošur, ki jih dobi vsak, ki se ukvarja s kmetijsko dejavnostjo oz. vsako gospodinjstvo na območju Nature 2000 v nabiralnik na dom.

Promocija ukrepov bi bila primerna za celotno družbo, saj poveča družbeno sprejemljivost ukrepov in sploh spoznanje, da kmetijstvo ni v celoti usmerjeno v intenziviranje, nekontrolirano uporabo FFS in mineralnih gnojil, ampak da je z različnimi ukrepi usmerjeno tudi v varovanje okolja in narave. Tukaj lahko izpostavimo območja z omejenimi dejavniki za kmetijstvo, kjer je bolj kot intenziviranje kmetijstva težava v opuščanju in zaraščanju kmetijskih površin. Take površine potrebujejo pozitivno promocijo, kjer kmetijstvo in naravovarstvo z roko v roki pišeta uspešne zgodbe. Tu lahko omenimo kmetije z dopolnilnimi dejavnostmi, kjer je kmetijstvo na tak način tudi ekonomsko vzdržno. Tudi ekosistemske storitve so povezane s prilagojenimi načini kmetovanja za izboljšanje stanja habitatov ter rastlinskih in živalskih vrst.

4. ZAKLJUČEK

Dokument Vrzeli v znanju, potrebe po raziskavah ter predlogi za izboljšanje upravljanja območij Natura 2000 na področju kmetijstva nakazuje na kompleksen preplet človekovega delovanja in vzpostavljanja kmetijske krajine na prisotnost vrst in HT v tej krajini in sočasno odvisnost njihovega obstoja od tega človekovega delovanja.

Dokument v prvem delu predstavlja vsebine, ki bi jih v prihodnje bilo potrebno nasloviti z namenom, da se seznanimo z obstoječim stanjem vrst in HT v kmetijski krajini in postavimo temelje nadaljnega spremljanja, omogočimo dolgoročen obstoj in izboljšamo stanje vrst in HT ter da z zasledovanjem učinkov prilagojenih kmetijskih praks prilagajamo gospodarjenje tako v smeri lažje izvedljivosti in hkratni skrbi za vrste in HT. V drugem delu so podani predlogi izboljšanja obstoječe kmetijske politike, ki se tičejo tako izobraževanj za javno službo kmetijskega svetovanja in kmetov, prilagajanja novim spoznanjem, fleksibilnosti sistema, predlogov izboljšanja in stalnosti financiranja ter nekaterih drugih predlogov za lažje in učinkovitejše izvajanje promocije ukrepov za varstvo vrst in HT v kmetijstvu.

Nadejamo se vključevanja v tem dokumentu predstavljenih vsebin v sistem kmetijske politike, tako na ravni priprave programov prihodnjih perspektiv, kot tudi na ravni zasledovanja učinkov in potrebnega prilagajanja obstoječega sistema kmetijske politike in obstoječih praks.

5. VIRI in LITERATURA

Analiza ciljev in ukrepov Programa upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2015-2019 (oktober 2020). MKGP in ZRSVN, Ljubljana.

Direktiva Sveta 79/409/EGS z dne 2. aprila 1979 o ohranjanju prosto živečih ptic. April 1979.

Direktiva Sveta 92/43/EGS o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst. Maj 1992.

European Environmental Agency, 2017. Biodiversity monitoring in Europe.
<https://www.eea.europa.eu/publications/biodiversity-monitoring-in-europe/file>

Naravovarstvene smernice za pripravo ukrepov Skupne kmetijske politike po letu 2020 (2. dopolnitev, april 2021). Zavod RS za varstvo narave, Ljubljana.

Potts, S.G., Dauber, J., Hochkirch, A., Oteman, B., Roy, D.B., Ahrné, K., Biesmeijer, K., Breeze, T.D., Carvell, C., Ferreira, C., FitzPatrick, U., Isaac, N.J.B., Kuussaari, M., Ljubomirov, T., Maes, J., Ngo, H., Pardo, A., Polce, C., Quaranta, M., Settele, J., Sorg, M., Stefanescu, C., Vujić, A., Proposal for an EU Pollinator Monitoring Scheme, EUR 30416 EN, Publications Office of the European Union, Ispra, 2021.

Program upravljanja območij Natura 2000 (PUN) za obdobje 2023-2027 (delovno gradivo). Zavod RS za varstvo narave, Ljubljana.

Projekt LIFE NarcIS - NATuRe Conservation Information System - LIFE19 GIE/SI/000161:
<https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/life-narcis/>; <https://narcis.si/>

Pršin, T., 2021. Analiza rezultatov poročanj o stanju ohranjenosti vrst in habitatnih tipov po Direktivi o habitatih ter Direktivi o pticah. VARSTVO NARAVE, 32, str. 55–81

Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000). UL RS št. 49/04 s spremembami.

Uredba o ukrepih kmetijsko-okoljska-podnebna plačila, ekološko kmetovanje in plačila območjem z naravnimi ali drugimi posebnimi omejitvami iz Programa razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2014-2020. UL RS št. 16/16 (s spremembami).

Van Swaay, C.A.M., Dennis, E.B., Schmucki, R., Sevilleja, C.G., Balalaikins, M., Botham, M., Bourn, N., Brereton, T., Cancela, J.P., Carlisle, B., Chambers, P., Collins, S., Dopagne, C., Escobés, R., Feldmann, R., Fernández-García, J. M., Fontaine, B., Gracianteparaluceta, A., Harrower, C., Harpke, A., Heliölä, J., Komac, B., Kühn, E., Lang, A., Maes, D., Mestdagh, X., Middlebrook, I., Monasterio, Y., Munguira, M.L., Murray, T.E., Musche, M., Ōunap, E., Paramo, F., Pettersson, L.B., Piqueray, J., Settele, J., Stefanescu, C., Švitra, G., Tiitsaar, A., Verovnik, R., Warren, M.S., Wynhoff, I. & Roy, D.B. (2019). The EU Butterfly Indicator for Grassland species: 1990-2017: Technical Report. Butterfly Conservation Europe & ABLE/eBMS (www.butterfly-monitoring.net)

Zakšek, B., N. Kogovšek, G. Bračko & V. Zakšek 2021. Študija gostiteljskih mravelj strašničinega mravljiščarja (*Phengaris teleius*) in določitev ukrepov za nadaljnje upravljanje površin v okviru projekta Poljuba. Končno poročilo. Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju. 17 str. [Naročnik: Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, Ljubljana].

Zakšek, B., R. Verovnik, V. Zakšek, N. Kogovšek & M. Govedič, 2021. Monitoring izbranih ciljnih vrst metuljev v letu 2021. Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju. 84 str., digitalne priloge. [Naročnik: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ljubljana].

Zakšek, V., R. Verovnik & G. Bračko, 2012. Raziskave larvalnih stadijev mravljiščarjev in gostiteljskih vrst rdečih mravelj na Goričkem. Naročnik: Javni zavod Krajinski park Goričko. Biotehniška fakulteta, Ljubljana. 18 str.